

Калиновський Богдан Валерійович, доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри конституційного права та прав людини, Національна академія внутрішніх справ, 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1, тел.: 38 (067) 9470885, e-mail: kalinbogdan@ukr.net

ORCID: 0000-0001-9654-0201

Бугайко Юлія Олексіївна, аспірант відділу докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ, 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1, тел.: 38 (067) 9674177, e-mail: bja0566@gmail.com

ORCID: 0000-0003-4413-5110

ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПРАВНИЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ НА УКРАЇНСЬКУ ЗАКОНОДАВЧУ ТЕРМІНОСИСТЕМУ

Анотація: Здійснено аналіз впливу європейської правничої термінології на термінологію національного законодавства шляхом адаптації українського законодавства до законодавства Європейського Союзу.

Акцентовано увагу, що прагнення України стати членом ЄС зумовило необхідність обов'язкового прийняття *acquis communautaire*, а також юридичних та інституційних механізмів їхнього впровадження. Відповідно до Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу цей механізм включає адаптацію законодавства, утворення відповідних інституцій та інші додаткові заходи, необхідні для ефективного правотворення і правозастосування.

Встановлено, що незважаючи на природне прагнення юристів до однозначності у категоріальному апараті, значення поняття «європейська правнича термінологія» завжди корелюватиме з поняттям «європейське право», щодо змісту якого досі немає єдиного розуміння. Запропоновано авторське визначення терміносполуці «європейська правнича термінологія»: це правова терміносистема, джерельною базою якої є сукупність правових норм, судових рішень, доктринальних понять, рекомендацій, домовленостей тощо, які виникли за час існування європейських інтеграційних об'єднань.

Визначено основні напрями впливу європейської правничої термінології на українську законодавчу терміносистему. Європейська правнича термінологія проникає у широке коло правовідносин у галузях митного права, банківського права, податків, інтелектуальної власності, охорони праці, правил конкуренції, охорони здоров'я та життя людей, тварин і рослин, довкілля та ін., що ставить перед Україною вимогу про внесення змін до багатьох нормативно-правових актів, особливо у частині термінології.

Запропоновано класифікацію напрямів впливу європейської правничої термінології за пріоритетними сферами адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу та за видами юридичної діяльності.

Проаналізовано позитивні та негативні наслідки впливу європейської термінології, яких зазнала на євроінтеграційному шляху законодавча терміносистема України внаслідок імплементації європейської правничої термінології.

Розглянуто проблеми у практиці юридичного перекладу, помилки в українському законодавстві, зумовлені імплементацією *acquis communautaire* та термінологічні неузгодженості. Встановлено неоднозначність у наукових і фахових колах розуміння поняття «європейське право», що зумовило здійснити спробу надання узагальненого визначення терміносполуки «європейська правнича термінологія».

Обґрунтовано, що в Україні європейська правнича термінологія постає стандартом і критерієм у процесі законотворення, робочим категоріальним апаратом у правозастосуванні та найбільш поширеним об'єктом тлумачення у царині права.

Встановлено необхідність подальшого вивчення лінгвістичних аспектів термінології окремих пріоритетних сфер адаптації законодавства України до законодавства ЄС, здійснення аналізу практики тлумачення *acquis communautaire*, використання європейської правничої термінології у правозастосовній діяльності та проблем юридичного перекладу європейської правничої термінології.

Ключові слова: правнича термінологія, термінологія українського законодавства, євроінтеграція, *acquis communautaire*, *acquis* ЄС, євролект, юридичний переклад.

Kalynovskyi Bohdan Valerievich, Doctor of Laws, associate professor, Head of the Department of Constitutional Law and Human Rights of the National Academy of Internal Affairs, 03035, Kyiv, Sq. Solomenskaya, 1, Phone: 38 (067) 9470885, e-mail: kalinbogdan@ukr.net

ORCID: 0000-0001-9654-0201

Bugaiko Yulia Oleksiivna, Postgraduate Student, Doctoral and Adjuncture Department of the National Academy of Internal Affairs, 03035, Kyiv, Sq. Solomenskaya, 1, tel.: 38 (067) 9674177, e-mail: bja0566@gmail.com

ORCID: 0000-0003-4413-5110

INFLUENCE OF EUROPEAN LEGAL TERMINOLOGY ON THE UKRAINIAN LEGISLATIVE TERMINOLOGY

Abstract. The analysis of the influence of European legal terminology on the terminology of national legislation by adapting Ukrainian legislation to the legislation of the European Union is carried out.

It is emphasized that Ukraine's desire to become a member of the EU necessitated the mandatory adoption of *acquis communautaire*, as well as legal and institutional mechanisms for their implementation. According to the National Program for the Adaptation of the Legislation of Ukraine to the Legislation of the European Union, this mechanism includes the adaptation of legislation, the creation of relevant institutions and other additional measures necessary for effective law-making and enforcement.

It is established that, despite the natural aspirations of lawyers for unambiguity in the categorical apparatus, the meaning of the term 'European legal terminology' will always correlate with the concept of 'European law', for which there is still no common understanding. The author defines the term 'European legal terminology': it is a legal term system, the source of which is a set of legal rules, court decisions, doctrinal concepts, recommendations and agreements, etc., which arose during the existence of European integration associations.

The main directions of influence of the European legal terminology on the Ukrainian legislative terminology are defined. European legal terminology penetrates into a wide range of legal relations in the fields of customs law, banking law, taxes, intellectual property, labor protection, competition rules, health and life of humans, animals and plants, environment, etc., which puts Ukraine before amending many regulations, especially in terms of terminology.

The classification of directions of influence of the European legal terminology by priority spheres of adaptation of the legislation of Ukraine to the legislation of the European Union and by types of legal activity is offered.

The positive and negative consequences of the influence of European terminology, which the legislative terminology of Ukraine has suffered on the European integration path as a result of the implementation of European legal terminology, are analyzed.

The problems in the practice of legal translation, mistakes in the Ukrainian legislation, caused by the implementation of *acquis communautaire* and the terminological inconsistencies are considered. The ambiguity in scientific and professional circles of understanding of the concept of 'European law' has been established, which led to an attempt to provide a generalized definition of the term 'European legal terminology'.

It is substantiated that in Ukraine European legal terminology becomes the standard and criterion in the lawmaking process, the working categorical apparatus in law enforcement and the most common object of interpretation in the field of law.

The necessity of further study of the linguistic aspects of the terminology of certain priority spheres of adaptation of the Ukrainian legislation to the EU legislation, the analysis of the practice of interpreting *acquis communautaire*, the use of European legal terminology in law enforcement activities and the problems of legal translation of European legal terminology have been established.

Keywords: legal terminology, terminology of Ukrainian legislation, European integration, *acquis communautaire*, EU *acquis*, eurolect, legal translation.

Постановка проблеми. Законодавство України суттєво змінилось впродовж її незалежного життя. Здебільшого перетворення у вітчизняній законодавчій системі зумовлені зовнішньою політикою України.

Так, з часу здобуття суверенітету та незалежності наша держава стала членом різних міжнародних організацій: Європейського банку реконструкції та розвитку, Міжнародного валютно-

го фонду, Організації з безпеки і співробітництва в Європі, Ради Європи, Центральноєвропейської ініціативи, Ради євроатлантичного партнерства, Європейського енергетичного співтовариства, Світової організації торгівлі та ін., з якими укладено низку угод, що сьогодні є частиною національного законодавства, відповідно до Конституції України [1]. Як відомо, зовнішньополітичні процеси супроводжуються

потужною законопроектною роботою, яка полягає у приведенні у відповідність національного законодавства та, як наслідок, термінології законодавства до міжнародних норм.

У такому розвої найбільш значущим постає вплив саме європейської правничої термінології, адже Україна є членом багатьох «європейських» міжнародних організацій та з 2000 року перебуває в процесі політичної, економічної та правової інтеграції до Європейського Союзу (далі — ЄС). У 2018 році свої наміри вступу до ЄС Україна закріпила ще й на конституційному рівні [1].

Прагнення України стати членом ЄС зумовило необхідність обов'язкового прийняття *acquis communautaire*, а також юридичних та інституційних механізмів їхнього впровадження [2]. Відповідно до Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [3] цей механізм включає адаптацію законодавства, утворення відповідних інституцій та інші додаткові заходи, необхідні для ефективного правотворення і правозастосування.

Щодо особливостей адаптації законодавства України в контексті європейської інтеграції слушно зазначає Яковюк І.В., — для успішного проведення адаптації законодавства України до законодавства ЄС важливе значення має впорядкування юридичної термінології. Вироблення сталої системи юридичних понять і термінів є не лише метою загальнотеоретичних наукових досліджень, а й необхідною умовою, одним із пріоритетних напрямів правових реформ. Без реалізації цієї вимоги марно сподіватися на зближення законодавства, його одна-

кове тлумачення, а також правильне застосування правових норм [4].

Вищенаведене пояснює необхідність системно і комплексно дослідити вплив європейського права на українське законодавство у термінологічному аспекті.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою. Юридична термінологія національного та міжнародного законодавства отримала неабиякий інтерес серед представників наукової спільноти філологів та правників. Значимо авторів найбільш актуальних та релевантних робіт до нашої теми.

Аналіз запозичень у правничій термінології здійснювали І. Вакулик, Г. Сергеева, Д. Смужаниця. Порівняльні дослідження правничих терміносистем двох і більше мов проводили О. Баланаєва, А. Гідора, А. Ляшук, В. Романченко. Проблеми юридичного перекладу висвітлені у працях Д. Касяненко, О. Шаблій. Різні аспекти юридичної іноземної термінології вивчали М. Гумовська, Е. Дерді, О. Катчина, Доу Кеюнь, О. Конопелькіна, О. Минзак, Е. Неженець, І. Сапожник, С. Постригай, О. Рустемов та А. Рижков.

На питаннях гармонізації українського законодавства та правової термінології до законодавства Європейського Союзу зосередили увагу Є. Бурлай, Т. Діц, М. Каппеллетті, М. Козюбра, А. Колодій, В. Кулапов, В. Лемак, Л. Луць, С. Максимов, М. Марченко, В. Муравйов, Н. Оніщенко, О. Петришин, С. Передерій, С. Погребняк, В. Рогов, С. Сьєогін, В. Тацій, Дж. Флетчер, Ю. Шемшученко, І. Яковюк та інші.

Однак особливості впливу європейської правничої термінології, у її багатомірному розумінні, на систе-

му термінів вітчизняного законодавства не отримало належного висвітлення та комплексного аналізу у наукових працях українських дослідників.

Формулювання цілей (мети) статті. Виявлення та аналіз основних напрямів і результатів впливу європейської правничої термінології на українську законодавчу терміносистему.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для досягнення мети статті, насамперед, необхідно з'ясувати значення та зміст понять «термінологія законодавства» та «європейська правнича термінологія».

У широкому розумінні *термінологією законодавства* вважають усі слова або словосполучення, за допомогою яких у текстах законів позначаються спеціальні поняття. Фахівці з термінознавства обов'язковою ознакою законодавчого терміна (від лат. *terminus* – межа, кордон) називають наявність чітко окресленого змісту поняття у формі *законодавчої дефініції* (визначення) [5].

За наявності офіційного визначення у законодавчому акті термін вважається кодифікованим. Він є нормою, еталоном для використання у всіх подальших законодавчих і підзаконних актах, діловій документації. Законодавча термінологія за своїм змістом, структурою, походженням не є однорідною. У її складі є власне юридичні терміни і терміни суміжних із правом сфер, а також номенклатурні назви та аббревіатури (скорочені номінації усіх названих груп) [5].

Юридичний термін – це слово або словосполучення на позначення власне правового поняття, яке відображає специфіку державноправових явищ (*адвокатура, арбітражний суд, інавгурація президента, позивач, право-*

порядок, правосуддя, юридична особа, юридичний факт, юрисдикція) і має визначення (дефініцію) у юридичній літературі (законодавчих актах, юридичних словниках, науково-правових працях). Далеко не кожен юридичний термін має законодавчо закріплену дефініцію: термін, що створюється і функціонує у правовій науці, може не фіксуватися в законах, а мати лише наукову дефініцію (*аномія, диспозиція правової норми, правова система, правосвідомість, функції права, юридична деонтологія*) [5].

З поняттям *європейська правнича термінологія* ситуація дещо складніша. Причиною цього є використання терміна «*європейське право*» у найрізноманітніших значеннях. Звідси неможливість надання однозначної та чіткої відповіді на питання: а що, власне, є джерелом «європейської правничої термінології»?

У юридичній літературі під цим терміном розуміють і «право Європейського співтовариства», і «право Європейських співтовариств», «комунітарне право», і «право Європейського Союзу», а також *acquis communautaire, acquis EC* тощо.

Слушною видається у цьому питанні позиція академіка Б.Н. Топорніна, – європейське право у певному розумінні є збиральним поняттям, яке охоплює хоча й близькі, а інколи і взаємопов'язані, але тим не менш різні правові феномени. Відверто кажучи, єдиного європейського права в природі не існує. Кожного разу, коли ми говоримо про європейське право, необхідно уточнювати, про що саме йде мова, що саме мається на увазі. Найбільш розповсюдженим є розуміння

європейського права у двох аспектах – широкому та вузькому.

Під європейським правом у широкому аспекті розуміють правове регулювання всіх європейських міжнародних організацій, усю сукупність економічних, соціальних, політичних, наукових та культурних відносин. Мова йде про регіональне право, яке у своїй основі є ні чим іншим як міжнародним правом. Європейське право у вузькому аспекті – це право європейських співтовариств, доповнене певним чином правовим регулюванням усього Європейського Союзу. Таке право вже багато в чому відійшло від міжнародного права і являє собою особливий правовий феномен [6].

У порівняльній парі понять «європейське право» та «право Європейського Союзу», можна зробити висновок про те що, перше є ширшим і включає до свого складу поняття права Європейського Союзу. Хоча, з іншого боку, ці терміни часто використовуються як синоніми. Говорячи про право ЄС, необхідно звернути увагу на те, що в спеціальній літературі досить часто використовують різноманітні терміни: і європейське право, і право Європейського Союзу, право Європейських Співтовариств та «комунітарне право» [7].

Особливої уваги потребує аналіз терміносполуки «*acquis communautaire*». У доктрині європейського права під *acquis communautaire*, як правило, розуміють сукупність правових норм, судових рішень, доктринальних понять, рекомендацій, домовленостей тощо, які виникли за час існування європейських інтеграційних об'єднань та мають сприйматися країнами-претендентами на вступ до ЄС беззастережно. *Acquis ЄС* можна класифікувати залеж-

но від його видів: *acquis* щодо приєднання, інституційний *acquis*, *acquis* стосовно асоціації з третіми країнами, *acquis* Європейського економічного простору [8].

Концепція *acquis ЄС* гарантує однорідність правової системи ЄС, оскільки ґрунтується на неможливості зміни її складових у процесі співробітництва з іншими суб'єктами міжнародного права. *Acquis communautaire* міститься у Договорі про ЄС, Договорі про заснування ЄС, проекті Договору про Конституцію для Європи, документах, ухвалених органами ЄС, міжнародних угодах ЄС та в рішеннях Суду ЄС [9].

З вищевикладеного бачимо, що зміст *acquis communautaire* ширший за поняття «право ЄС» і може ототожнюватися з правопорядком об'єднання.

Крім того, виокремлюють внутрішній і зовнішній *acquis ЄС*: внутрішній становить основу правопорядку ЄС, натомість зовнішній може мати різний зміст, залежно від рівня відносин ЄС з третіми країнами. В усіх випадках конкретний зміст «спільного доробку» ЄС, який повинні визнати треті країни у межах відносин, окреслених міжнародними угодами ЄС, встановлюють інститути ЄС [9].

Підсумувавши різні підходи до розуміння поняття «європейського права», спробуємо дати узагальнене визначення терміносполуки «європейська правнича термінологія» (далі – ЄПТ). Отже, *ЄПТ* – це правова терміносистема, джерельною базою якої є сукупність правових норм, судових рішень, доктринальних понять, рекомендацій, домовленостей тощо, які виникли за час існування європейських інтеграційних об'єднань.

З'ясувавши значення робочих для нас понять, можемо перейти безпосередньо до аналізу напрямів та результатів впливу ЄПТ на українську законодавчу терміносистему.

Нагадаємо, що на сьогодні в Україні прийнято чимало нормативно-правових актів: Закони України «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз» та «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», Указ Президента України «Про заходи щодо активізації євроінтеграційного прикордонного співробітництва», двосторонній акт між Україною та ЄС – «Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами членами» та ін., які визначають основні напрями реформування законодавства і, зрештою, його термінології.

У зв'язку з очевидною синхронністю змін законодавчої термінології та змін у законодавстві можемо говорити про збіг між пріоритетними сферами, в яких здійснюється адаптація законодавства України, відповідно до Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» (визначені статтею 51 Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами) та напрямами впливу ЄПТ. Тож, пріоритетними сферами адаптації законодавства України до законодавства ЄС і, відповідно, напрямами впливу ЄПТ на українську законодавчу термінологію є: митне право; законодавство про компанії; банківське право; бух-

галтерський облік компаній; податки, включаючи непрямі; інтелектуальна власність; охорона праці; фінансові послуги (у тому числі послуги в системі накопичувального пенсійного забезпечення); правила конкуренції; державні закупівлі; охорона здоров'я та життя людей, тварин і рослин; довкілля; захист прав споживачів; технічні правила і стандарти; енергетика, включаючи ядерну; транспорт [3].

Також можемо виокремити вектори впливу ЄПТ на українську законодавчу термінологію не лише за певними сферами суспільних відносин, а й за видами юридичної діяльності, зокрема: *заколотворчої, правозастосовної та тлумачення юридичних документів.*

Аналізуючи положення національного законодавства щодо питань адаптації, можна звернути увагу на тенденцію до визначення адаптації через призму виключно заколотворчих методів та способів. Так, за Законом України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» адаптація законодавства визначена як «процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis communautaire*» (розділ II). «Державна політика України щодо адаптації законодавства ... спрямовується на забезпечення єдиних підходів до нормопроєктування, обов'язкового врахування вимог законодавства Європейського Союзу під час нормопроєктування...» (розділ III) [4].

Таким чином, процес приведення законодавства України у відповідність до *acquis communautaire* обмежується лише заколотворчою адаптацією. Водночас, аналізуючи досвід адаптації національного законодавства єв-

ропейських держав можна зробити висновок, що наслідком активного використання різних механізмів законодавчої адаптації є інтенсифікація правотлумачної діяльності національних судів щодо інтерпретації національного законодавства у дусі правових стандартів ЄС.

Таким чином, одним з базових механізмів приведення національного законодавства у відповідність до права ЄС виступає тлумачення норм вітчизняного законодавства у дусі норм права ЄС не лише під час правотворчості, але й в процесі правозастосування.

Адаптуючи законодавство України, необхідно забезпечити не лише його відповідність *acquis communautaire*, але й механізм його виконання, оскільки навіть досконалий нормативний акт на практиці досить важко реалізувати. Тому доцільно виділяти два аспекти адаптації законодавства: формальний, що передбачає приведення національного законодавства у відповідність до *acquis communautaire*, та практичний, що полягає у створенні умов, необхідних для застосування адаптованого законодавства.

У зв'язку із цим слід погодитися з Н. В. Сюр, що адаптація законодавства до *acquis* ЄС — це послідовний процес наближення правової системи держави, включаючи включаючи законодавство, правотворчість, юридичну техніку, практику, правозастосування до правової системи ЄС відповідно до критеріїв, що висуваються Союзом до держав, які мають намір до нього приєднатися [10, с. 131].

Аналізуючи результати євроінтеграційного процесу в Україні на матеріалі її законодавчої термінології можемо виявити як позитивні, так і

негативні наслідки. Серед позитивних назвемо: збагачення юридичної терміносистеми, уточнення юридичної термінології та актуалізація юридичного перекладу. Негативними наслідками вважаємо: виникнення термінологічної плутанини, помилки перекладу та виникнення юридичних колізій.

Нижче пропонуємо розглянути приклади позитивного та негативного досвіду впровадження ЄПТ до українського законодавства.

У наповненні законодавчої термінології важливу роль виконує запозичена правнича термінологія. У цьому випадку необхідно відзначити, що інколи запозичується не лише термін, а ціла правова доктрина. Тому ми цілком погоджуємося з А. Шепелевим, який зазначає, що зберігаючи зовнішній вигляд слова, термін повністю від нього відокремлюється за своїм змістом. Звичайне слово пізнається через його зовнішню форму, а у терміна на першому місці перебуває його зміст [11]. Для прикладу згадаємо англійську доктрину *the rule of law*, відповідниками якої умовно можна назвати німецьку доктрину *die Rechtsstaat* та французьку — *Etat de Droit*. «Незважаючи на схожість у термінології, «верховенство права» не завжди синонімічне поняттям “*Rechtsstaat*” або “*Etat-de Droit*” (або використовуваному в межах Ради Європи французькому терміну “*prééminence du droit*”). Воно також не синонімічне російському поняттю «верховенство закону» або терміну «правова держава» — зазначає Хіроші Ода). Ще у 1996 році у вітчизняну правову систему було запозичено два з названих концепти: *die Rechtsstaat* (Україна є правовою державою — ст. 1

Конституції України) і the rule of law (в Україні визнається і діє принцип верховенства права – ст. 8 Конституції України). Верховенство права, як і правова держава, є не просто термінами чи принципами. Це цілі доктрини, які включають у себе низку принципів, виступаючи регулятором суспільних відносин. Одним із таких принципів є повага до людських прав (human rights), що передбачає відповідне розуміння цих прав, яким властиві наступні ознаки: фундаментальність; природний характер, невід’ємність і непорушність; загальність і рівність; пріоритет над прескриптивним текстом. Однак, лише через 20 років після прийняття Конституції України і закріплення указаних концептів починає відбуватися їх рецепція. А вже до недавнього часу неправильно розумілися навіть самі терміни, зокрема, верховенство закону (на що вказувалося вище). Як зазначається у доповіді Європейської комісії «За демократію через право» (венетійської комісії) про верховенство права, прийнятій на 86 пленарному засіданні (Венеція, 25-26 березня 2011 року) [12]: «Поняття “the rule of law” («верховенство права») тлумачили по-різному. Але його слід відрізнити від суто формальної концепції, відповідно до якої будь-яка дія державного посадовця, на яку його уповноважено законом, має відповідати вимогам закону. З плином часу сутність верховенства права в деяких країнах була спотворена настільки, що воно подавалось або як еквівалент «верховенства закону» чи «владарювання за законом», або ж навіть «права як сукупності норм». За таких тлумачень уможлилювались авторитарні дії з боку влади, і такі тлумачення не

відображають сучасної сутності верховенства права». Верховенство права не може існувати поза людськими правами, які не надаються ні державою, ні її законами. Тому ототожнення верховенства права і верховенства закону є вкрай негативним для правничої сфери. Відтак, адекватність перекладу правничої термінології (якщо мова йде про імплементацію концептів іншої системи права в національну) є вкрай важливим для виконання правом регулятивної функції.

Багато термінів, які зустрічаються в правових актах ЄС, не мають відповідників в українській мові, відтак, перекладачі витратили чимало зусиль, щоб запропонувати адекватний переклад невідомих вихідних категорій, інститутів та закріплених за ним понять українською мовою [13].

Переклад ускладнюється також відсутністю повної ідентичності термінології в паралельних текстах, укладених англійською, французькою та німецькою мовами, хоча в деяких випадках наявність паралельних текстів та доповнень до них допомагає точніше зрозуміти зміст невідомих вихідних понять, категорій, або навіть статей договору, і не допустити перекладацьких помилок. Практика перекладу законодавчих актів ЄС доводить: щоб знайти адекватний варіант перекладу вихідного терміна, потрібно порівнювати термінологію вихідного законодавчого акта з термінологією аналогічних текстів (паралельних версій), укладених різними офіційними мовами ЄС. Саме в такий спосіб можна було б уникнути цілої низки запозичень-монстрів, про які докладно йшлося вище. На жаль, вони дуже часто трапляються в українських

перекладах, і що ще гірше – закріплені у словниках, наприклад: European Bureau for Lesser Used Languages (англ.) – Europäisches Büro für die weniger verbreiteten Sprachen (нім.) – Європейське бюро з менш поширених мов [14, с. 64] – буквальний переклад з мови- продуцента, замість – Європейське бюро міноритарних мов; Integrated Coastal Zone Management (англ.) – Integrierte Bewirtschaftung von Küstengebieten (нім.) – інтегроване менеджвання у прибережних зонах (укр.) [14, с. 94], замість – об'єднане управління узбережної зони; Rechts- und Verwaltungsvorschriften (нім.) – закони та підзаконні акти, імовірно в результаті запозичення з французької мови – les dispositions législatives ou / et réglementaires [14, с. 101], оскільки калькований переклад цього терміна з німецької мови – нормативно-правові та адміністративні приписи, для якого знаходимо додаткове тлумачення – «Потреба в адміністративних приписах зумовлена ієрархічною структурою управління. Адміністративний припис містить загальну вказівку про виконання певних завдань» [13].

Серед інших перекладацьких помилок практики наводять: верховенство закону замість верховенство права (rule of law, Hoheit des Gesetzes), або кожна людина в офіційному перекладі Європейської конвенції з прав людини замість кожен, оскільки суб'єктом звернення в Європейський Суд з приводу порушення встановлених Конвенцією прав і свобод може бути не тільки людина, а й група осіб або неурядова організація. Доцільним у цьому контексті є займенник кожен, який правильно відображає правове поняття, а переклад кожна людина значно звужує коло

суб'єктів – носіїв відповідних прав і свобод, визначених Конвенцією. Звідси і неправильний переклад повної назви Конвенції, має бути – Конвенція про захист прав людини та основних свобод, а не – Конвенція про захист прав і основних свобод людини [15].

Серед головних мовних чинників, які вимагають лексичної гармонізації законодавчих актів ЄС, необхідно назвати такі: проблема перекладу термінів-інтернаціоналізмів і термінів-реалій законодавчих актів ЄС українською мовою; невмотивоване застосування іншомовних запозичень у перекладах законодавчих актів ЄС; ненормативне творення правничих термінів, перелицювання словотвірних моделей вихідних іншомовних термінів; проблема милозвучності нових термінів; відсутність єдності термінів, ужитих у рамках оригіналу та транслату одного законодавчих актів ЄС (термінологічні-дублети); багатозначність (полісемія) термінів та їхнє неоднозначне застосування в ЗА ЄС; омонімія термінів вихідної та цільової юридичної терміносистеми; відсутність чіткого розмежування термінів національної та європейської правничої систем (синонімія) [13].

Проблема гармонізації термінологічного складу законодавчих актів ЄС викликана в Україні також певними позамовними факторами «...відсутністю концепції практичного термінознавства і, як наслідок, власних українських термінологічних стандартів» [16, с. 3], а також обмеженою кількістю спеціально підготовлених фахівців у сфері гармонізації законодавства – як лінгвістів, так і юристів. Поряд із цим необхідно наголосити на тому, що ефективність гармонізації полягає не в автоматич-

ному перенесені положень права ЄС до законів та підзаконних актів України, а визначається у процесі порівняльного аналізу обох законодавчих систем права з урахуванням особливостей соціального, економічного, технічного, інтелектуального та культурного рівня розвитку держав, їхніх історичних традицій [17, с. 61]

У вітчизняних наукових дослідженнях для характеристики процесу приведення національного законодавства країни у відповідність до правопорядку ЄС найчастіше застосовуються спеціальні терміни «адаптація», «апроксимація» та «гармонізація», а також «зближення» і «наближення».

Аналіз юридичної доктрини показав, що досить часто саме ці терміни використовуються як рівнозначні або підвиди один одного. При цьому погляди науковців на співвідношення вказаних понять суттєво різняться [18, с. 147; 8, с. 78]. Звичайно, така ситуація не сприяє ефективному вирішенню окресленого завдання та потребує з'ясування співвідношення зазначених понять [19, с. 92; 20, с. 4].

Термінологічна плутанина не в останню чергу виникла через неякісний переклад текстів міжнародно-правових актів українською мовою, хоча, як зазначає В. І. Муравйов, дещо схожа ситуація існує і на рівні установчих договорів ЄС [21, с. 14]. Так, в офіційній україномовній редакції УПС використовуються такі поняття, як «зближення» (ч. 1 ст. 51, ч. 1 ст. 76); «наближення» (ст. 60); «адаптація» (ч. 1 ст. 53, ст. 77). В англійській редакції УПС використовуються відповідно поняття «approximation» (ч. 1 ст. 51, ч. 1 ст. 76); «gradual approximation» (ст. 60); «adaptation» (ч. 1 ст. 53, ст. 77). Крім

того, у франкомовному тексті УПС, який є також автентичним, поняттю «удосконалення законодавства», що міститься у ч. 3 ст. 63, відповідає як «l'adaptation des législations»; «поступове зближення» за ст. 69 – «adapter progressivement»; «адаптація» за ст. 77 – «l'adaptation». Таким чином, можна зробити висновок, що поняття «апроксимація» запозичене з англійської редакції УПС та є синонімом поняття «адаптація», що у свою чергу характеризує процес поступового зближення, приведення у відповідність законодавства України до норм права ЄС [4].

У нормативно-правових актах України законодавець надає перевагу терміну «адаптація» при визначенні процесу наближення вітчизняного законодавства до права ЄС. Відповідно поняття «гармонізація» не використовується в УПС. Проте, якщо звернутися до установчих договорів ЄС, то саме вони активно оперують терміном «гармонізація» (ч. 5 ст. 2, ч. 2 ст. 19, ч. 4 ст. 79, ч. 2 ст. 83, статті 84, 113 ДФЄС) [4].

З аналізу змісту вказаних договорів, а також наукової літератури з цієї проблематики, можна зробити висновок, що поняття «гармонізація» характеризує процес приведення законодавства у відповідність до позицій права ЄС, що відбуваються в межах Євросоюзу та є статутним обов'язком виключно держав-членів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Незважаючи на природне прагнення юристів до однозначності у категоріальному апараті, значення поняття «європейська правничі термінологія» завжди корелюватиме з поняттям «європейське право», щодо змісту якого досі немає єдино-

го розуміння. Однак, на нашу думку, терміносполучі «*європейська правнича термінологія*» можна дати таке визначення: *це правова терміносистема, джерельною базою якої є сукупність правових норм, судових рішень, доктринальних понять, рекомендацій, домовленостей тощо, які виникли за час існування європейських інтеграційних об'єднань.*

Європейська правнича термінологія проникає у широке коло правовідносин у галузях митного права, банківського права, податків, інтелектуальної власності, охорони праці, правил конкуренції, охорони здоров'я та життя людей, тварин і рослин, довкілля та ін., що вимагає внесення змін до багатьох законодавчих актів нашої держави, особливо у частині термінології.

В Україні європейська правнича термінологія постає стандартом і критерієм у процесі законотворення, робочим категоріальним апаратом у правозастосуванні та найбільш поширеним об'єктом тлумачення у царині права.

На євроінтеграційному шляху законодавча терміносистема України зазнала як позитивних, так і негативних змін внаслідок імплементації європейської правничої термінології.

Тож, попереду правників та лінгвістів чекає масштабна та копітка праця в частині виправлення помилок перекладу *aquis communautaire*, уточнення термінології, її систематизації та наповнення глосарію термінів *aquis communautaire*.

Окреслюючи перспективні вектори вивчення європейської правничої термінології, зазначимо такі: лінгвістичні аспекти термінології окремих пріоритетних сфер адаптації законо-

давств України до законодавства ЄС, аналіз практики тлумачення *aquis communautaire*, використання європейської правничої термінології у правозастосовній діяльності та проблем юридичного перекладу європейської правничої термінології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. с. 141. – URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Белоусов П. Огляд ЗМІ: Співвідношення законодавства України з *aquis communautaire*. «Юридична газета» – URL: <https://radako.com.ua/news/oglyad-zmi-spivvidnoshennya-zakonodavstva-ukrayini-z-aquis-communautaire>.
3. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [Текст] : Закон України від 18.03.2004 № 1629-. Відом. Верхов. Ради України. 2004. № 29. Ст. 367.
4. Яковюк І. В. Правові основи європейської інтеграції та її вплив на державно-правовий розвиток України [Текст]: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Х., 2013. 474 с.
5. Артикуца Н.В. Законодавчі терміни та їх визначення. *Наукові записки*. – Т. 90 : Юридичні науки. (Нац. ун-т “Кієво-Могилянська академія). К. : Пульсари, 2009. С. 39-44.
6. Топорнин Б.Н. Европейское право: Учебник. М.: Юрист, 1998.
7. Шилінгов В. Співвідношення термінів «Європейське право» та «Право Європейського Союзу». *Вісник Академії управління МВС*. 2007. № 1. С. 63-67. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ucnavs_2007_1_6.

8. Мушак Н. Гармонізація законодавства України з «acquis» Європейського Союзу та правовими стандартами Ради Європи [Текст]. *Право України*. 2013. № 6. С. 77–91.

9. Право Європейського Союзу [Електрон. ресурс]: підруч. / за ред. В. І. Муравйова. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 704 с. – URL: http://pidruchniki.ws/1328102248587/pravo/ponyattya_zmist_acquis_communautaire

10. Сюр Н. В. Правова інтеграція України до Європейського Союзу: теоретико-правове дослідження [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. Наук : 12.00.01. К., 2006. 20 с.

11. Шепелев А. Н. Терминосистема и роль терминов в языке права. *Вестник ТГУ*. 2003. Вып. 2 (30). С. 50–52.

12. REPORT ON THE RULE OF LAW Adopted by the Venice Commission at its 86th plenary session (Venice, 25-26 March 2011). URL: <http://www.venice.coe.int/docs/2011/CDLAD%282011%29003rev-e.pdf>

13. Касяненко Д. С. Особливості перекладу та лексичної гармонізації законодавчих актів в контексті євроінтеграції України [Текст] : дис. на здоб. наук. ступ. канд. філол. наук : 10.02.16 – перекладознавство; Південноукраїнський нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2011. 259 с.

14. Англійсько-французько-німецько-український словник термінології Європейського Союзу [гол. ред. В. Єрмоленко]. К. : К.І.С., 2007. – 226 с.

15. Консолідовані версії договорів про Європейський Союз і про функціонування Європейського Союзу (2010/C 83/01). – офіційний переклад; [Електронний ресурс] Міністерство юстиції України; Державний департамент з питань адаптації законодавства.

16. Кияк Т.Р. Функції та переклад термінів у фахових текстах [Електронний ресурс]. *Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка*. 2007. № 32. С. 104–108.

17. Часопис Парламент. – К. : “Міленіум” 2002. 61 с.

18. Законотворчість: Словник термінів і понять з міжнародного та європейського права [Текст] / Бібліотека Української школи законотворчості / автори-упорядники: Богачова О.В., Денисов В.М., Зайцев Ю.Є., Муравйов В.І. та інші. К. : «АТОПОЛ інк», 2005. 160 с.

19. Малахов М. А. Історико-психологічний аналіз виникнення поняття адаптації у науковій думці [Текст]. *Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка*. 2008. Вип. 20–21. С. 92–95.

20. Желтов И. В. Социально-экономическая адаптация на рынке труда офицеров запаса [Текст] : дис. ... канд. эконом. наук : 08.00.07. М., 2000. 184 с.

21. Муравйов В. Гармонізація законодавства і європейська інтеграція. *Право України*. 2013. № 6. С. 12–50.

REFERENCES:

1. Konstytutsiia Ukrainy : vid 28.06.1996 [Constitution of Ukraine from 28.06.1996]. (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 30. Art. 141. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].

2. Bielousov, P. (n.d.). Ohliad ZMI: Spivvidnoshennia zakonodavstva Ukrainy z acquis communautaire [Media Review: Correlation of Ukrainian legislation with the acquis communautaire]. *radako.com.ua*. Retrieved from <https://radako.com.ua/news/oglyad-zmi-spivvidnoshennya-zakonodavstva-ukrayini-z-acquis-communautaire> [in Ukrainian].

3. Zakon Ukrainy Pro Zahalnodержавnu prohramu adaptatsii zakonodavstva Ukrainy do zakonodavstva Yevropeiskoho Soiuzu: vid 18.03.2004, № 1629-IV [Law of Ukraine “On the National Program of Adaptation of the Legislation of Ukraine to the Legislation of the European Union” from 18.03.2004 № 1629-IV]. (2004). *Vidomos-*

ti Verkhovnoi Rady Ukrainy – *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 29. Art. 367 [in Ukrainian].

4. Yakoviuk, I. V. (2013). Pravovi osnovy yevropeiskoi intehratsii ta yii vplyv na derzhavno-pravovyi rozvytok Ukrainy [Legal bases of European integration and its influence on the state-legal development of Ukraine]. *Doctor's thesis*. Kharkiv: Nats. yuryd. un-t im. Yaroslava Mudroho [in Ukrainian].

5. Artykutsa, N.V. (2009). Zakonodavchi terminy ta yikh vyznachennia [Legislative terms and their definitions]. *Naukovi zapysky. T. 90 : Yurydychni nauky – Scientific Works. Vol. 90: Law.* (pp. 39-44). Kyiv: Pulsary [in Ukrainian].

6. Topornyn, B.N. (1998). *Evropeiskoe pravo [European Law]*. Moscow: Yuryst [in Russian].

7. Shylinhov, V. (2007). Spivvidnoshennia terminiv «Yevropeiske pravo» ta «Pravo Yevropeiskoho Soiuzu» [The relation between the terms “European Law” and “Law of the European Union”]. *Visnyk Akademii upravlinnia MVS – Scientific Herald of the Academy of Management of the Ministry of Internal Affairs*, 1, 63-67. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ucnavs_2007_1_6 [in Ukrainian].

8. Mushak, N. (2013). Harmonizatsiia zakonodavstva Ukrainy z «acquis» Yevropeiskoho Soiuzu ta pravovymi standartamy Rady Yevropy [Harmonization of Ukrainian legislation with the «acquis» of the European Union and the legal standards of the Council of Europe]. *Pravo Ukrainy – Law of Ukraine*, 6, 77-91 [in Ukrainian].

9. Muraviov, V. I. (Eds.). (2011). *Pravo Yevropeiskoho Soiuzu [Law of the European Union]*. Kyiv: Yurinkom Inter. Retrieved from http://pidruchniki.ws/1328102248587/pravo/ponyattya_zmist_acquis_communautaire [in Ukrainian].

10. Siur, N. V. (2006). Pravova intehratsiia Ukrainy do Yevropeiskoho Soiuzu: teoretyko-pravove doslidzhennia [Legal integration of Ukraine into the European Union: a theoretical and legal study]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

11. Shepelev, A. N. (2003). Terminosistema i rol terminov v yazyke prava [The terminology and the role of terms in the language of law]. *Vestnik TGU – Bulletin of TSU*, 2 (30), 50-52 [in Russian].

12. Report on the Rule of Law. Adopted by the Venice Commission at its 86th plenary session (Venice, 25-26 March 2011). (2011). www.venice.coe.int. Retrieved from [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-e) [in English].

13. Kasianenko, D. S. (2011). Osoblyvosti perekladu ta leksychnoi harmonizatsii zakonodavchikh aktiv v konteksti yevro-intehratsii Ukrainy [Special features of the cross-section of lexical harmonization of legislative acts in the context of the European Integration of Ukraine]. *Candidate's thesis*. Odesa : Pivdenoukrainskyi nats. ped. un-t im. K. D. Ushynskoho [in Ukrainian].

14. Yermolenko, V. (Eds.). (2007). *Anhliisko-frantsuzko-nimetsko-ukrainskyi slovnyk terminolohii Yevropeiskoho Soiuzu [English-French-German- Ukrainian dictionary of terminology of the European Union]*. Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].

15. Konsolidovani versii dohovoriv pro Yevropeyskyi Soiuz i pro funktsionuvannia Yevropeiskoho Soiuzu [Consolidated versions of the treaty on the European Union and on the functions of the European Union]. (2010). *Ofitsiyni visnyk Yevropeiskoho Soiuzu – Office of the European Union*, 83|1. Retrieved from <http://old.minjust.gov.ua/file/23491.docx> [in Ukrainian].

16. Kyiak, T.R. (2007). Funktsii ta pereklad terminiv u fakhovykh tekstakh [Functions and translation of terms in professional texts]. *Visn. Zhytomyr. derzh. un-tu im. I. Franka – Zhytomyr Ivan Franko State University Journal*, 32, 104-108 [in Ukrainian].

17. *Chasopys Parlament [Parliament Magazine]*. (2002). Kyiv: “Milenium” [in Ukrainian].

18. Bohachova, O.V., Denysov, V.M., Zaitsev, Yu.Ye., Muraviov, V.I., et. al. (2005). *Zakonotvorchist: Slovnyk terminiv i poniat z*

mizhnarodnoho ta yevropeiskoho prava [Law-making: A Dictionary of Terms and Concepts in International and European Law]. Kyiv: «ATO-POL ink» [in Ukrainian].

19. Malakhov, M. A. (2008). Istoryko-psykholohichniy analiz vynyknennia poniattia adaptatsii u naukovi dumtsi [Historical and psychological analysis of the emergence of the concept of adaptation in scientific thought]. *Visn. Kyiv. nats. un-tu im. T. Shevchenka – Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv, 20-21*, 92-95 [in Ukrainian].

20. Zheltov, Y.V. (2000). Sotsialno-ekonomicheskaia adaptatsia na rynke truda ofitserov zapasa [Socio-economic adaptation in the labor market of reserve officers]. *Candidate's thesis*. Moscow [in Russian].

21. Muraviov, V. (2013). Harmonizatsiia zakonodavstva i yevropeiska intehratsiia [Harmonization of legislation and European integration]. *Pravo Ukrainy – Law of Ukraine, 6*, 12-50 [in Ukrainian].